

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-11-87-39>

УДК 336.6

Оксенюк К.І.

Луцький національний технічний університет

ФОНДОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню стану, проблем та перспектив розвитку фондового ринку України. Обґрунтовано, що фондовий ринок є інструментом проведення інноваційної політики держави та пріоритетним чинником мобілізації фінансово капітальних ресурсів. Проведено аналіз основних показників бірж, структуру й обсяги біржових контрактів із цінними паперами. Встановлено структурний розподіл біржових контрактів за організаторами торгів. Здійснено аналіз операцій із цінними паперами на організованому ринку, неорганізованому ринку та фондових біржах країни. Аналіз основних показників, які визначають стан фондового ринку, показав, що ринок цінних паперів України характеризується надзвичайно високим ступенем фрагментації, обмеженістю ліквідності та різноманітності видів цінних паперів, що перешкоджає розвитку фондового ринку. Акцентовано увагу на основних проблемах, що гальмують функціонування фондового ринку. Запропоновано напрями розвитку фондового ринку України.

Ключові слова: фондовий ринок, фондові біржі, інвестор, цінні папери, позабіржовий ринок, емітент, капіталізація.

Okseniuk Kateryna

Lutsk National Technical University

UKRAINIAN STOCK MARKET: STATE AND PROSPECTS OF DEVELOPMENT

Summary. The article is devoted to the study of the current state, problems and prospects of development of the Ukrainian stock market. It is proved that the stock market is a tool for implementing the state's Innovation Policy and a priority factor in mobilizing financial and capital resources. Stock market commodities are securities (stocks, bonds, etc.). Trends, features of functioning and development of the Ukrainian stock market are analysed. The analysis of the main indicators of exchanges, the structure and volume of exchange contracts with securities is carried out. The structural distribution of exchange contracts by trading organizers is established. The analysis of operations with securities on the organized market, unorganized market and stock exchanges of the country is carried out. The largest volume of trading on financial instruments on trade organizers in 2019 was recorded with government bonds of Ukraine – UAH 295 billion according to the National Securities and stock market Commission, the exchange market during 2019 saw consolidation of securities trading on two stock exchanges “Perspektyva” and “PFTS Ukraine Stock Exchange”: 98.7% of the value of exchange contracts. Analysis of the main indicators that determine the state of the stock market has shown that the modern securities market of Ukraine is characterized by an extremely high degree of fragmentation, limited liquidity and a variety of types of securities, which, in turn, are the main obstacles to the development of the stock market and the capital market as a whole. Attention is focused on the main problems that hinder the functioning of the stock market. It is proved that the development of the stock market is hindered by: insufficient competitiveness of the domestic stock market; imperfect tax incentives for market development; low level of corporate governance development; imperfect regulatory and legislative framework of Ukraine; low liquidity and capitalization. The directions of development of the stock market of Ukraine are proposed: improving the efficiency of regulation of issuers; stimulating the inflow of investment to the stock market; ensuring reliable and efficient functioning of the market infrastructure; ensuring the functioning of the unified state policy for stimulating the improvement of the investment climate.

Keywords: stock market, stock exchanges, investor, OTC market, issuer, securities, capitalization.

Постановка проблеми. Посилення процесів глобалізації, що забезпечують трансформаційні зміни розвитку фондового ринку, викликають необхідність їх комплексного дослідження. Фондовий ринок є вагомим складовим елементом не лише фінансової системи, а й національної економіки будь-якої економічно розвиненої країни. Він виступає інфраструктурним елементом економічної політики держави, сегментом грошового ринку та ринку капіталів. Варто відмітити, що фондовий ринок України знаходиться на етапі становлення та за рівнем розвитку значно поступається аналогічним ринкам розвинених країн. Аналіз сучасних умов та особливостей розвитку фондового ринку є надзвичайно актуальним, оскільки саме він дозволить забезпечити національну економіку достатньою кількістю інвестиційних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та прикладні аспекти дослідження

фондового ринку знайшли своє відображення в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених. Дослідження фондового ринку висвітлюються у працях українських науковців, зокрема: Г. Азаренкової, О. Барановського, І. Бланка, Т. Гужва, М. Денисенка, В. Діденка, Л. Долінського, А. Каліни, М. Карліна, В. Клименка, Ю. Коваленка, В. Корнеева, Н. Костіної, М. Крупи, М. Кутузової, О. Лактіонової, Д. Лук'яненка, І. Лютого, О. Мендрула, О. Мозгового, М. Назарчука, С. Онишко, В. Опаріна, В. Оскольського, І. Павленка, Р. Рака, В. Столярова, В. Смагіна, Г. Терещенка, Н. Траченка, В. Шелудько, І. Школьник та інших.

Проблематика функціонування фондового ринку досліджена зарубіжними дослідниками, серед яких: Р. Брейлі, Л. Гітман, Р. Кінг, К. Кларк, Р. Мертон, Ф. Модільяні, Р. Робінсон, Б. Рубцов, Дж. Тьюлз, Ф. Фабозці, М. Шоулз та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, незважаючи на значну кількість досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, фондовий ринок України знаходиться на стадії становлення, низка проблем залишаються невирішеними, що зумовлює необхідність подальших досліджень.

Мета статті. Метою статті є дослідження сучасного стану, динаміки та напрямів розвитку фондового ринку України.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до даних Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, в Україні фондовий біржовий ринок представлений: ПАТ «Фондова біржа «Перспектива», ПАТ «Фондова біржа ПФТС», ПАТ «Українська міжбанківська валютна біржа», ПАТ «Українська фондова біржа» та ПАТ «Українська біржа» [1].

У 2019 році обсяг випуску цінних паперів зріс на 52,3 млрд грн, в порівнянні 2018 роком, та становив 112,68 млрд грн. НКЦПФР у 2019 році зареєструвала 78 випусків акцій загальною сумою 63,5 млрд грн., що більше на 41,3 млрд грн. порівняно з 2018 роком.

Фондовий ринок варто характеризувати обсягом біржової торгівлі цінними паперами. Загальний обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі у 2019 році – 304965,73 млн грн., що більше на 16,9% порівняно із попереднім роком (таблиця 1).

Згідно проведеного аналітичного дослідження, у 2019 році лідером торгів акціями та акціями іноземного емітента стала ПАТ «Фондова біржа ПФТС» – 75,23% від загальної кількості акційних контрактів та 86,88% від акцій іноземного емітента. Лідер виконаних контрактів за реалізацією облігацій підприємств – ПАТ «Фондова біржа ПФТС» (62,88%), друге місце займає Українська біржа – 30,79%. Українська міжбанківська валютна біржа здійснювала торги лише деривативами на суму 4360 тис. грн. На ПАТ «Українська фондова біржа» та ПАТ «Фондова біржа «Іннекс» у 2019 році торгів не відбувалося.

Протягом 2019 року на біржовому ринку України основними організаторами торгівлі цінними паперами виступають: ПАТ «Фондова біржа «Перспектива» та ПАТ «Фондова біржа ПФТС» [2] (таблиця 2).

Обсяг біржових контрактів з цінними паперами у 2019 році на організаторах торгівлі вторинного ринку становив 98,9% від загального обсягу біржових контрактів.

Згідно даних НКЦПФР укладення біржових контрактів відбувалося на ПАТ «Фондова біржа ПФТС», ПАТ «Фондова біржа «Перспектива» та ПАТ «Українська фондова біржа».

Слід відмітити, що в Україні у 2019 році здійснювалася популяризація інвестицій у облігації внутрішньої державної позики. Портфель ОВДП нерезидентів зріс на 111,4 млрд грн., відбувся ріст портфелю фізичних осіб майже на 4 млрд грн. Проте на фоні зменшення облікової ставки НБУ на 5% (з 18% до 13,5%), зниження інфляційних очікувань, спостерігалось суттєве зменшення дохідності державних облігацій [3].

На фондовий ринок України впливають як зовнішні так і внутрішні фактори: економічна та фінансова політика держави; регіональна приналежність ринку; фінансова структура макроекономіки; політична та соціальна стабільність суспільства; рівень економічної грамотності населення та довіри до фінансових інститутів.

Варто відмітити, що суттєвий вплив на розвиток фондового ринку здійснює якість корпоративного управління, яка визначається культурою управління, відкритістю інформації, захищеністю прав акціонерів тощо.

Базова проблема діяльності фондового ринку України – потреба в інвестиційних ресурсах. Дана проблема, пов'язана з: тіньовою економікою; макроекономічною нестабільністю та недиверсифікованістю економіки; обмеженням ліквідних та інвестиційно привабливих фінансових інструментів; низьким рівнем заощаджень населення; недостатньою ліквідністю та капіталізацією фондового ринку; недосконалістю вітчизняної судової системи; недорозвиненим фондовим ринком; низьким рівнем фінансової грамотності населення та іншими проблемами [4, с. 72].

Розвиток фондового ринку залежить від державних заходів, що стосуються розбудови фінансової системи. Винятково на основі саморегуляції ринкових відносин розвиток фондового ринку є неможливим.

Висновки і пропозиції. За оцінюванням FTSE, фондовий ринок України, відповідно до

Таблиця 1

Обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі у 2019 році, млн. грн.

Організатор торгівлі	Акції	Акції іноземного емітента	Облігації підприємств	Державні облігації України	Облігація внутрішніх місцевих позик	Облігації іноземної держави	Інвестиційні сертифікати	Деривативи	Усього
ПФТС	254,13	22,31	5509,54	108590,73	5,41	44,16	331,65	-	114757,94
Перспектива	0,86	-	554,50	185602,69	-	-	0,01	205,18	186363,23
УБ	82,81	3,37	2697,81	1056,04	-	-	0,14	-	3840,18
УМВБ	-	-	-	-	-	-	-	4,36	4,36
Іннекс	-	-	-	-	-	-	-	-	-
УФБ	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього	337,80	25,68	8761,87	295249,47	5,41	44,16	331,81	209,54	304965,73

Джерело: розроблено автором на основі [2]

Таблиця 2

**Обсяг біржових контрактів з цінними паперами
на організаторах торгівлі за видами ринку у 2019 році, млн. грн.**

Організатор торгівлі	Первинний ринок			Усього на первинному ринку	Вторинний ринок					Усього на вторинному ринку	Усього
	Строковий ринок	Спотовий ринок	Ринок приватизації		Ринок РЕПО	Строковий ринок	Спотовий ринок	Ринок приватизації	Ринок цінних паперів, на які звернено стягнення		
ПФТС	-	552,88	-	552,88	5373,33	-	108831,74	-	-	114205,08	114757,94
Перспектива	-	7,80	-	7,80	62775,82	-	123579,55	0,07	-	186355,43	186363,23
УБ	-	2691,08	-	2691,08	3,14	-	1145,97	-	-	1149,09	3840,18
УМВБ	-	-	-	-	-	4,36	-	-	-	4,36	4,36
Іннекс	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
УФБ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Усього	-	3251,75	-	3251,75	68152,27	4,36	233557,27	0,07	-	301714,00	304965,73

Джерело: розроблено автором на основі [2]

ступеня власного розвитку, не досягає рівня Frontier Market (“граничного” найнижчого рівня). Це зумовлено низьким рівнем виконання власних функцій та економічних потреб.

Згідно проведених досліджень встановлено, що розвиток фондового ринку України гальмують: недостатня конкурентоспроможність вітчизняного фондового ринку; недосконалість податкового стимулювання розвитку ринку; низький рівень розвитку корпоративного управління ринком; недосконалість нормативно-законо-

давча база України; низька ліквідність та капіталізація.

Для розвитку фондового ринку України слід впровадити систему заходів: консолідація фондових бірж шляхом зростання капіталізації, ліквідності й прозорості фондового ринку; формування механізму державного регулювання, нагляду та захисту прав інвесторів на фондовому ринку; формування та забезпечення ефективного функціонування ринкової інфраструктури; удосконалення нормативно-законодавчої бази.

Список літератури:

1. Фондові біржі. Офіційний сайт НКЦПФР. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/stock-exchanges/>
2. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Офіційний сайт. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/>
3. Фондовий ринок України. URL: <https://ffin.ua/blog/novosti-kompanii/post/127-rozpochavsya-2020-y-rik-nastav-chas-pidvesty-pidsumky-2019-r/>
4. Безвух С.В. Фондовий біржовий ринок України: стан, тенденції, проблеми і заходи щодо їх вирішення. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2014. № 5(1). С. 69–74.

References:

1. Stock exchanges. Official site of the NSSMC NKTSPFR. Available at: <https://www.nssmc.gov.ua/stock-exchanges/>
2. National Commission on Securities and Stock Market. Official site. Available at: <https://www.nssmc.gov.ua/news/insights/>
3. Fundamental market of Ukraine. Available at: https://ffin.ua/blog/novosti-kompanii/post/127-rozpochavsya-2020-y-rik-nastav-chas-pidvesty-pidsumky-2019-r
4. Bezvog S. (2014). Fondoviy birzhoviy rynek Ukrainy: stan, tendencyi, problemy i zahody shhodo yix vyrishennya [The stock exchange market of Ukraine: state, tendencies, problems and measures for their solution]. *Bulletin of Khmelnytsky National University. Economic Sciences*, vol. 5, no. 1, pp. 69–74. (in Ukrainian)